

PASIRINKIMAI: DVIEJŲ MENININKIŲ KŪRYBINIAI IEŠKOJIMAI ABIPUS GELEŽINĖS UŽDANGOS

Elona Lubytė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

„UNESCO“ KULTŪROS VADYBOS IR KULTŪROS POLITIKOS KATEDRA

Maironio 6, LT-01124 Vilnius

lelona@email.lt

Straipsnyje, taikant lyginamąjį tyrimų metodą, pirmą kartą gretinamas dviejų lietuvių menininkų, kūrusių abipus geležinės uždangos, Elenos Urbaitytės-Urbaitis (1922–2006) ir Kazimieros Zimblytės (Kazės) (1933–1999) rašytinis ir kūrybinis palikimas. Dėmesys sutelkiamas į menininkų *pasirinkimus* – kūrybinius ieškojimus, vykusius skirtingose geopolitinėse sistemose: socializmo, politiškai reglamentuotos planinės ekonomikos (LTSR¹/Kazimiera Zimblytė) ir kapitalizmo, demokratinių rinkos santykių (Amerika, Niujorkas/Elena Urbaitytė-Urbaitis) aplinkoje.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *pasirinkimai, geležinė uždanga, okupacijos ir emigracijos traumos, atsivėrimo ir atsiribojimo kūrybiniai ieškojimai.*

Šio pasakojimo herojės – dvi abipus *geležinės uždangos*, skirtingose geopolitinėse sistemose gyvenusios ir kūsios valingos, vienišos² lietuvių menininkės – Elena Urbaitytė-Urbaitis ir Kazimiera Zimblytė (Kazė).

Elena Urbaitytė-Urbaitis (1922–2006) gimė Kaune, advokato Igno Urbaičio (1896–1952) ir Elenos Bražionytės (1899–1990) šeimoje. Būsimosios menininkės mama su seserimi Ona augo Peterburge, jos tėvas

dirbo caro Nikolajaus II arklidžių vedėju, o po 1917 m. bolševikų perversmo šeima grįžo į Lietuvą. 1930 m. Urbaičių šeima persikėlė gyventi į Šiaulius, čia gimė sūnūs Algirdas (1931–1987) ir Liudvikas (g. 1933), Urbaitytė baigė mergaičių gimnaziją. Pareigingą skautė, vasaras leidusi Palangoje, mamos sesers šeimai priklausančiame Astravo dvare (kur visam gyvenimui užsimezgė draugystė su pussesere Rita Variakojyte-Kigoliene (1912–2009)), Pelikso Bugailiškio vadovaujamo Šiaulių „Aušros“ muziejaus etnografinių ekspedicijų dalyvė jau paauglystėje susidomėjo menu. Gimnazijos baigimo atestato įteikimo dieną vokiečių kariuomenė įžengė į pirmą kartą TSRS okupuotą Lietuvą.

1 Tekste vartojamos ne šiandienos, o *šaltojo karo* geopolitinės apibrėžtys – LTSR, TSRS, socializmas, kapitalizmas ir kt.

2 Abi nesukūrė šeimos, neturėjo vaikų. Kazimiera Zimblytė XX a. 7 deš. pradžioje buvo išteikėjusi už tapytojo Vincento Gečo, tačiau santuoka ilgai netrūkusi iširo.

LITERATŪRA

- „Dailininkės Kazimieros Zimblytės jaunystės dienoraščio fragmentai“, in: *Eskizai*, Nr. 18, 2008.
- Daugirdaitė Solveiga, „Aliutė Urbaitytė kalbasi su Elena Urbaitis“, in: *Dailė*, 2012/1.
- Gelburd-Kimler Gail, „Elena Urbaitis“, in: *Arts Magazine*, Vol. 54, No. 4, 1979 gruodis.
- Kazė. *Akimirkos*, Kunskienės O. tekstas ir Lubytės E. pabaigos žodis ir pokalbiai su Birute Stulgaitė ir Algimantu Puriu, Vilnius: „Lietuvos aidas“ galerija, 2005.
- K. P., „E. Urbaitytės kūrybos visuma“, in: *Draugas*, 1967 lapkričio 11.
- Kotler Philip, *Rinkodaros principai*, Kaunas: Poligrafija, 2003.
- Lubytė Elona, „Major Events in Lithuanian History and Culture XX century“, in: *Art of the Baltics. The Struggle for Freedom of Artistic Expression under the Soviets, 1945–1991*, editors Alla Rosenfeld, Norton T. Doodge, Wilsted and Taylor, a co-publication of Zimmerly Art Museum, 2002, p. 407–447.
- Lubytė Elona, *Permainų svoris. Dailės vadyba Lietuvoje 1988–2006*: Mokomoji knyga dailininkams ir tiems, kurie jiems padeda, *Arx Baltica* spaudos namai, 2008.
- Marshal Gordon, *The concise Oxford dictionary of Sociology*, Oxford, 1994.
- Nubaustieji. Igno Urbaičio ir jų artimųjų likimas okupuotoje Lietuvoje*, sud. Elena Urbaitis, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2007.
- „Pusvalandis prieš kelionę. Skulptorę ir tapytoją Elena Urbaitis kalbina Ramutė Rachlevičiūtė“, in: *Literatūra ir menas*, 1992 rugsėjo 26, p. 9.
- Tekstai sau. Kazimiera (Kazė) Zimblytė. Tylusis modernizmas Lietuvoje 1962–1982*, p. 131.
- „Tikrieji mano namai – metalinė erdvė. Elena Urbaitis atsako į dailėtyrininkės Ingridos Korsakaitės klausimus“, in: *Literatūra ir menas*, 1995 liepos 22, p. 13.
- Urbaitis Elena, „Autobiografinės nuotrupos“, in: *Kultūros barai*, 2006, Nr. 8/9.

CHOICES: ARTISTIC RESEARCH OF TWO ARTISTS ON BOTH SIDES OF THE IRON CURTAIN

Elona Lubytė

KEYWORDS: choices, *iron curtain*, traumas of occupation and emigration, creative exploration of *opening up* and *distancing*.

SUMMARY

In this article, which employs a comparative research method, the creative output of two Lithuanian women artists working on both sides of the *iron curtain*, the work of Elena Urbaitytė-Urbaitis (1922–2006) and Kazimiera Zimblytė (Kazė) (1933–1999) is juxtaposed for the first time. Attention is drawn to the *choices* made by artists – to creative searches that happened in the different geopolitical systems: in socialism, the politically controlled planned economy (Lithuania, USSR/Kazimiera Zimblytė) and capitalism, democratic market economy (New York, USA/ Elena Urbaitytė-Urbaitis). Examining and comparing the work of the two authors, the article concentrates on:

- The trauma of political emigration and occupation, endured by artists and how it influenced their work;
- The distinction between developing creative *choices* on both sides of the *iron curtain* – *opening up* (Urbaitytė-Urbaitis) and *distancing* (Zimblytė);
- The distinctions of publicity of creative work on both side of the *iron curtain*.